

Arkeologisk förundersökning 2013

Svinaberga 7:6

NYBYGGNATION AV VÄG

RÅA Södra Mellby 23:1, Södra Mellby socken i Simrishamns kommun
Skåne län

Arkeologisk förundersökning 2013

Svinaberga 7:6

NYBYGGNATION AV VÄG

RAÄ Södra Mellby 23:1, Södra Mellby socken i Simrishamns kommun
Skåne län

Österlenarkeologi

Lars Jönsson

Bellevuevägen 13A

271 32 Ystad

Tel: 070-306 36 04

E-post: info@osterlenarkeologi.se

Webb: www.osterlenarkeologi.se

Arkeologisk förundersökning 2013

Svinaberga 7:6

Nybyggnation av väg

RAÄ Södra Mellby 23:1, Södra Mellby socken i Simrishamns kommun

Skåne län

Österlenarkeologi

Rapport 2014:3

Författare: Lars Jönsson

Grafisk form: Anders Gutehall

Omslagsbild: Etapp 2 (schakt 2) vid gravhögen *Snäcke-kull* (RAÄ Södra Mellby 23:1). I bakgrunden syns gravhögen.

Foto från nordväst. Foto: Lars Jönsson, Österlenarkeologi.

© Österlenarkeologi 2014

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	6
Läge och topografi	6
Syfte och metod	6
Historik och fornlämningsmiljö	7
Fornlämningar och arkeologiska undersökningar	7
Undersökningsresultat	8
Ettapp 1	9
Ettapp 2	9
Tolkning	12
Utvärdering och förslag på fortsatta åtgärder	12
Projektorganisation och kvalitetssäkring	13
Referenser	14
Tekniska och administrativa uppgifter	15

Figur 1. Skåne med platsen för Svinaberga och Svabesholms kungsgård i Albo härad särskilt markerad.

Figur 2. Utsnitt över området vid Kivik, Svinaberga och Södra Mellby i Simrishamns kommun, med platsen för förundersökningen inom fastigheten Svinaberga 7:6 markerad med en röd stjärna.

Sammanfattning

Med anledning av att Trafikverket planerar att bygga en väg förbi Svabesholms kungsgård, och inom fastigheten Svinaberga 7:6, har Österlenarkeologi utfört en arkeologisk förundersökning. Undersökningen skedde i anslutning till en gravhög, registrerad som fornlämning 23:1 i Södra Mellby socken.

Själva exploateringsområdet var ca 10 000 m² stort. Området som förundersöktes sträckte sig dels från gravhögen och ca 50 meter norrut, och dels från gravhögen och ca 50 meter mot sydväst. Området undersöktes i två etapper, där etappindelningen gjordes utifrån ett stengärde strax intill gravhögens östra kant. Schakt 1 (etapp 1) grävdes öster om stengärdet, medan schakt 2 (etapp 2) grävdes väster om stengärdet. Schakt 2 grävdes ca fem meter norr om den moränhöjd på vilken gravhögen ligger.

I schakt 1 framkom berg i dagen (berghäll) strax under dagens markyta. Då berghällerna upptäcktes i närheten av en gravhög, vilken sannolikt är från bronsåldern, kan det möjligtvis finnas ristningar på hällen. Några hällristningar upptäcktes inte i samband med förundersökningen.

I schakt 2 framkom sex mindre nedgrävningar, en större nedgrävning samt en svårtolkad anläggning/konstruktion. I tre av de mindre nedgrävningarna samt i den större nedgrävningen fanns det tegelfragment i fyllningen. I den västra delen av schaktet fanns en svårtolkad, närmast oval och ca 2,0 x 1,5 meter stor nedgrävning. Den var igenfylld med moränlera, och nedgrävd i ett äldre humöst lager. I botten av nedgrävningen, på 0,2-0,4 meters djup, fanns relativt flata stenar. En hypotes är att det har legat en stor sten här som tagits bort, och därefter har hålrummet fyllts med sand och mo. Anläggningen kan således vara ett större stenavtryck. Stenen kan i sin tur ha vilat på underliggande flata stenar. Det finns följaktligen en möjlighet att anläggningen är en rest av en borttagen megalitgrav.

I övrigt framkom inga boplatslämningar eller andra typer av gravar i schakten. Det ska dock noteras att ca 12 meter från den östra begränsningen av schakt 2 påträffades det två skärvor av grov bronsålderskeramik.

Inledning

Trafikverket planerar att bygga en väg förbi Svabesholms kungsgård, inom del av fastigheten Svinaberga 7:6. Svabesholms kungsgård ligger i byn Svinaberga, ca 3 km väster om Stenshuvud och Östersjön. Då vägen kommer att byggas i anslutning till en gravhög, registrerad som fornlämning 23:1 i Södra Mellby socken, utförde Österlenarkeologi en arkeologisk förundersökning i området närmast gravhögen.

Arbetet utfördes på uppdrag av Länsstyrelsen i Skåne län (länsstyrelsens dnr. 431–17751–2013).

Läge och topografi

Svabesholms kungsgård ligger i den sydöstra utkanten av byn Svinaberga, ca 1 km öster om Södra Mellby och ca 2 km söder om Kivik i den sydöstra delen av Skåne. Det aktuella förundersökningsområdet ligger ca 450 meter sydost om Svabesholms kungsgård och ca 200 meter norr om Bagga-gården.

Området vid Svinaberga och Svabesholms kungsgård kännetecknas idag framför allt av ett kuperat odlingslandskap. Svinaberga ligger ca 3 km väster om restberget Stenshuvud och Östersjöns kust. Väster om Stenshuvud höjer sig landskapet kraftigt. Området vid gravhögen (RAÄ Södra Mellby 23:1) är beläget ca 100 m ö.h. Gravhögen ligger på krönet och i norra kanten av en moränhöjd mellan åker- och hagmark. Gravhögen ligger i en mindre skogsdunge med lövskog. Strax sydväst om gravhögen finns en något större skogsdunge. Gravhögen ligger dessutom i kanten av ett nordsydligt löpande stengärde.

Syfte och metod

Syftet med förundersökningen var att fördjupa kunskapen om fornlämningarna. Målet var att klargöra fornlämningarnas innehåll, datering och vetenskapliga potential.

Den totala vägsträckningen är ca 770 meter lång och kommer att beröra en yta av ca 10 000 m² (inklusive arbetsområde). Själva vägsträckningen är beräknad till ca 8 meters bredd, därtill kommer ett arbetsområde på ca 3 meter på ömse sidor om vägen. Detta innebär att undersökningsområdet var totalt 14 meter brett. Enligt beslut från länsstyrelsen skulle förundersökningen enbart beröra området närmast en gravhög (RAÄ Södra Mellby 23:1). Arbetet utfördes genom sökschaktsgrävning med maskin. Inom området grävdes två schakt, vilka var ca 50 meter långa och två meter breda. Samtliga schakt mättes in med GPS.

I syfte att datera och fastställa de arkeologiska lämningarna karaktär grävdes ett urval av anläggningarna med spade och grävsked. Eventuellt fyndmaterial kunde sedan vara till hjälp för dateringen av de arkeologiska lämningarna.

Schaktningen utfördes av JA Markentreprenad AB med en mindre grävmaskin av typ Neuson 3503. Inmätningen av schakten utfördes av Jan Ahlström, Arkeomät.

Figur 3. Arbetet med schakt 2 har precis påbörjats. I bakgrunden skymtar gravhögen RAÄ Södra Mellby 23:1. Foto från söder. Foto: Lars Jönsson, Österlenarkeologi.

Figur 4. Karta som dels visar de fornlämningar som ligger närmast den nya vägen förbi Svabesholms kungsgård, och som dels visar förundersökningsområdena (etapp 1 och 2) inom fastigheten Svinaberga 7:6. Förundersökningsområdena sträcker sig norr och väster om gravhögen RAÄ Södra Mellby 23:1 och är rödmarkerade. Den nya vägsträckningen är markerad med en svart heldragen linje. Underlag: Karta ur Riksantikvarieämbetets FMIS/fornsök (www.fmis.raa.se).

Historik och fornlämningsmiljö

Den nya vägsträckningen som är planerad att byggas öster om Svabesholms kungsgård kommer att passera intill en gravhög registrerad som fornlämning nr 23:1 i Södra Mellby socken. Dessutom kommer vägsträckningen att passera ca 200 meter öster om Svabesholms gamla bytomt. Det äldsta belägget för Svabesholm är från år 1625. Inom Svabesholms bytomt ligger även Svabesholms kungsgård.

FORNLÄMNINGAR OCH ARKEOLOGISKA UNDERSÖKNINGAR

På krönet och i norra kanten av en moränhöjd mellan åker- och hagmark, i en skogsdunge, ligger gravhögen **RAÄ Södra Mellby 23:1**. Högen är 15 meter i diameter och ca 1,2 meter hög. I ytan finns talrika stenar. Högen har svåra ytskador, och nordväst om mitten finns en närmast rund, grävd grop som är 3 meter i diameter och 1,2 meter djup. I östra kanten är ett mindre segment, ca 9 x 2 meter stort, täckt av stenmur. Allra yttersta delen, öster om stenmuren, är nedschaktad till intilliggande åkers nivå. Högen är bevuxen med flera mindre lövträd och lövbuskar. Högen kallas även för *Snäcke-kull*.

Högar är en gravmarkering som traditionellt förknippas med bronsåldersgravar, även om högar kan ha uppförts såväl tidigare som senare (Carlie 1994, s. 50ff; Björk 2005, s. 68). Även spår av ideologiska handlingar i samband med gravnedläggelser i högen kan finnas i gravhögens närhet. Dessa kan t.ex. observeras som rader av härdar, kokgropar, stenar eller stolphål (t.ex. Thörn 2007, s. 149 ff.)

Omkring 200 meter väster om den planerade vägsträckningens anslutning till en befintlig väg ligger Svabesholms gamla bytomt **RAÄ Södra Mellby 104:1**. Bytomten är 130 x 90 meter stor i nord-sydlig riktning. Svabesholms utsträckning är enligt en karta från år 1743. Inom Svabesholms bytomt ligger även Svabesholms kungsgård.

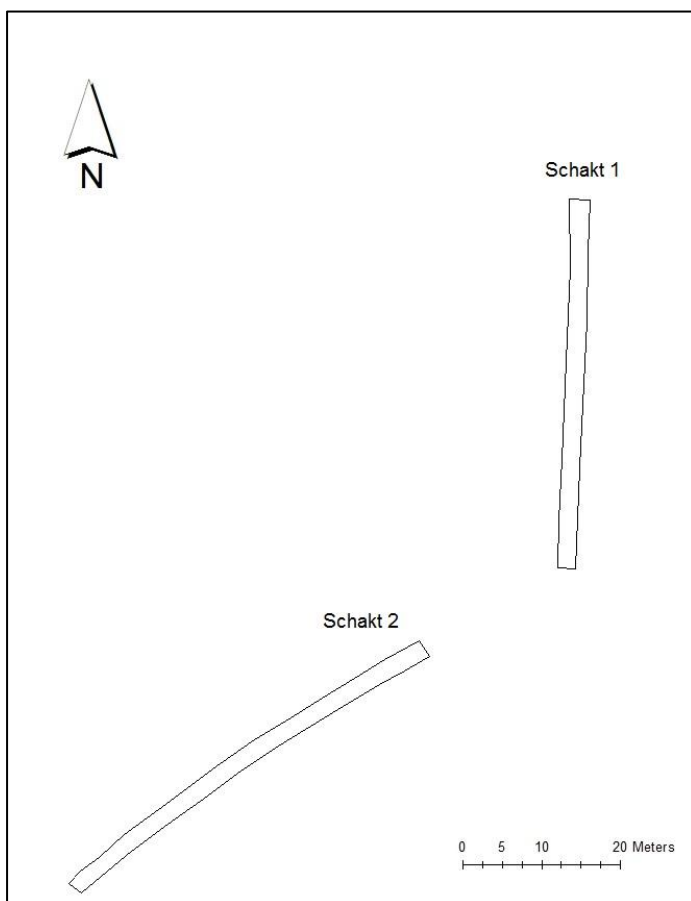
Inga arkeologiska undersökningar har tidigare utförts inom eller i närheten av det aktuella exploateringsområdet.

Figur 5. Schakt 1 och 2 inom fastigheten Svinaberga 7:6. Schakten är inlagda på ett ortofoto över området. Skala 1:2 000. Schakten är inmätta av Jan Ahlström, Arkeomät.

Undersökningsresultat

Undersökningen skedde i anslutning till en gravhög, registrerad som fornlämning 23:1 i Södra Mellby socken. Själva exploateringsområdet var ca 10 000 m² stort. Området som förundersöktes sträckte sig dels från ett stengärde vid gravhögen och ca 50 meter norrut, och dels från stengärdet intill gravhögen och ca 50 meter mot sydväst. Området undersöktes i två etapper, där etappindelningen gjordes utifrån stengärdet strax intill gravhögens östra kant. Schakt 1 (etapp 1) grävdes öster om stengärdet, medan schakt 2 (etapp 2) grävdes väster om stengärdet. Undersökningsresultatet redovisas etappvis.

Figur 6. Schakt 1 och 2 inom fastigheten Svinaberga 7:6. Skala 1:1 000.

Figur 7. Schakt 1 inom fastigheten Svinaberga 7:6. Cirka 13–19 meter från schaktets södra begränsning, endast 0,10–0,20 meter under markytan, framkom en berghäll. Foto från söder. Foto: Lars Jönsson, Österlenarkeologi.

ETAPP 1

Den första etappen utgjordes av området öster om stengärdet strax intill gravhögens östra kant (RAÄ Södra Mellby 23:1).

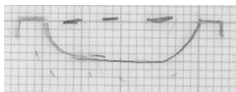
Schakt 1

Schakt 1 var 47 meter långt, två meter brett och ca 0,40 meter djupt. Det naturliga underlaget (moränen) i schaktet utgjordes av gul mo/mjåla med ett stort inslag av sten i varierande storlekar. Underlaget (moränen) var stundtals mycket flammig, vilket innebar att det var svårt att urskilja eventuella nedgrävningar. I den södra delen av schaktet var matjorden 0,3 meter tjock, och här fanns även mycket plogspår i underlaget (moränen). I schaktet fanns även spår av en del stenlyft (stenavtryck).

Omkring 12,5–19 meter från schaktets södra begränsning, endast 0,10–0,20 meter under markytan, framkom berg i dagen (berghäll). Berget är delvis ojämnt och med många sprickor, men det finns även relativt flata hållpartier. Då berghällen upptäcktes i närheten av gravhögen kan det möjligtvis finnas ristningar på hällen. Det gick inte att skönja några ristningar i samband med förundersökningen.

ETAPP 2

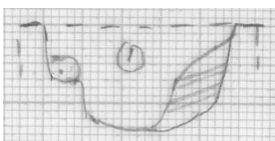
Den andra etappen utgjordes av området väster om stengärdet som sträcker strax intill gravhögens (RAÄ Södra Mellby 23:1) östra kant. Schaktets södra begränsning låg ca fem meter norr om den moränhöjd på vilken gravhögen ligger.

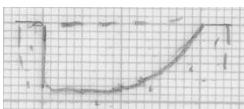
Figur 9. A1-sektion. 0,40x0,45 meter i diam., 0,10 meter djup. Fyllning: Mörkgrå humus. Skala 1:20.

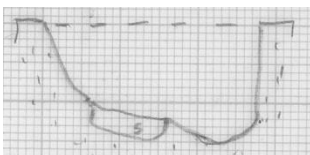
Figur 10. A2-sektion. 0,60x0,40 meter i diam., 0,18 meter djup. Fyllning: 1. Ljusgrå humus. 2. Brun humös mo. Skala 1:20.

Figur 11. A3-sektion. 0,60x0,48 meter i diam., 0,27 meter djup. Fyllning: 1. Ljusgrå humus. 2. Flammig humös sand. Tegelfragment mot botten. Skala 1:20.

Figur 12. A4-sektion. Minst 0,40x0,55 meter stor, 0,18 meter djup. Fyllning: Mörkgrå humus. Ev. dikesslut eller stenavtryck. Skala 1:20.

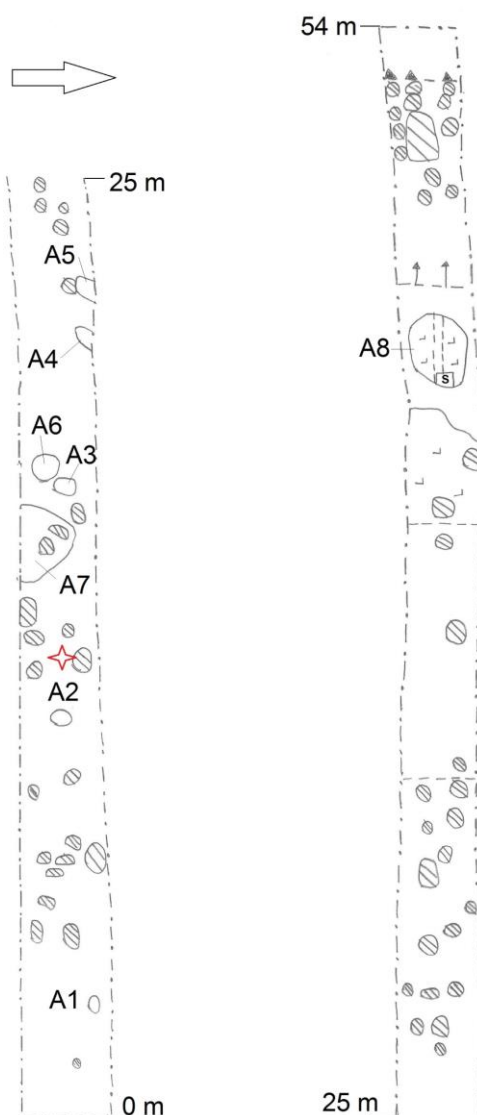
Figur 13. A5-sektion. Minst 0,56x0,46 meter stor, 0,30 meter djup. Fyllning: Mörkgrå humus. Tegelfragment mot botten. Skala 1:20.

Schakt 2

Schakt 2 var 54 meter långt och 2,0–2,2 meter brett. Matjorden var 0,3–0,6 meter tjock, med ökad matjordstjocklek mot väster. Det naturliga underlaget (moränen) utgjordes av brungul mo/mjåla med ett stort inslag av sten i varierande storlekar. Många av stenarna låg strax under ploggången. I schaktet fanns även spår av en del stenavtryck (stenlyft), där merparten av stenavtrycken sannolikt härrör från stenar som avlägsnats i samband med jordbruksarbete.

A1-A7

I schakt 2 framkom sex mindre nedgrävningar (A1-6), en större nedgrävning (A7) samt en svårtolkad nedgrävning/konstruktion (A8). I tre av de mindre nedgrävningarna (A3, A5 och A6) samt i den större nedgrävningen (A7) fanns det tegelfragment i fyllningen. Av de övriga nedgrävningarna tolkades A1 som ett förmodat stenavtryck, A2 som ett stolphål och A4 som ett eventuellt dikesslut eller stenavtryck.

Figur 8. Schakt 2. I schaktet framkom åtta anläggningar (A1-8), varav sju i den östra delen av schaktet (0-25 m), och en i den västra delen (25-54 m). A8 var en svårtolkad nedgrävning/konstruktion, möjligtvis lämningen efter en megalitgrav. Den röda stjärnan markerar fyndplatsen för två grova keramikskärvor (fnr. 32 395:1). De skrafferade markeringarna är stenar i moränen. Skala 1:200.

A8 – nedgrävning/konstruktion

I den västra delen av schaktet, omkring 10 meter från det västra schaktslutet, fanns en närmast oval, ca 2,0 x 1,5 meter stor och 0,2-0,4 meter djup, nedgrävning/konstruktion (A8). I den östra kanten av nedgrävningen fanns en flat sten, som var 0,5x0,3 meter stor och 0,08 meter tjock. Anläggningen var igenfylld med sandig/moig moränlera, och nedgrävd i ett äldre humöst lager. Ett ca 0,2 meter brett schakt handgrävdes i öst-västlig riktning rakt genom fyllningen i nedgrävningen. I botten av nedgrävningen, på 0,2-0,4 meters djup, fanns relativt flata stenar. Dessa var lagda i mörkgrå sandinblandad humus, strax ovan det naturliga underlaget (moränen).

Utifrån vad som kunde observeras vid förundersökningen så har det sannolikt legat en stor sten här som tagits bort vid något tillfälle. Därefter har hålrummet fyllts med sand och mo. Stenen kan i sin tur ha vilat på underliggande flata stenar. Det finns således en möjlighet att anläggningen/konstruktionen är lämningar efter en borttagen megalitgrav.

Figur 15. En relativt stor nedgrävning/konstruktion (A8) i den västra delen av schakt 2. Nedgrävningen var fylld med sandig/moig moränlera. I den östra kanten av anläggningen fanns en relativt flat sten. Foto från söder. Foto: Lars Jönsson, Österlenarkeologi.

Det ska även noteras att ca 12 meter från den östra begränsningen av schaktet påträffades två skärvor grov bronsålderskeramik (fnr. 32 395:1). Dessa låg på det naturliga underlaget, strax intill en sten.

I övrigt framkom inga boplatslämningar eller andra typer av gravar i schakten.

Figur 16. I botten av en nedgrävning/konstruktion (A8) i den västra delen av schakt 2 fanns relativt stora och flata stenar. Foto från väster. Foto: Lars Jönsson, Österlenarkeologi.

Figur 17. Grov bronsålderskeramik som påträffades i schakt 2. Fyndnr. 32 395:1. Foto: Lars Jönsson, Österlenarkeologi.

TOLKNING

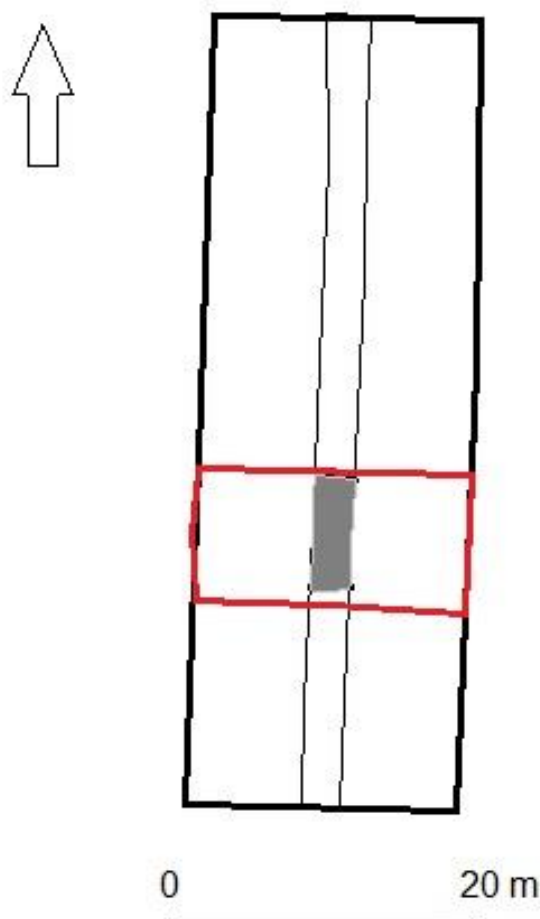
I schakt 1, ca 12,5–19 meter från schaktets södra begränsning och endast 0,10–0,20 meter under markytan, framkom en berghäll. Berget är delvis ojämnt, men det finns även relativt flata hållpartier. Då berghällen upptäcktes i närheten av gravhögen, vilken sannolikt är från bronsåldern, kan det möjligtvis finnas ristningar på hållen.

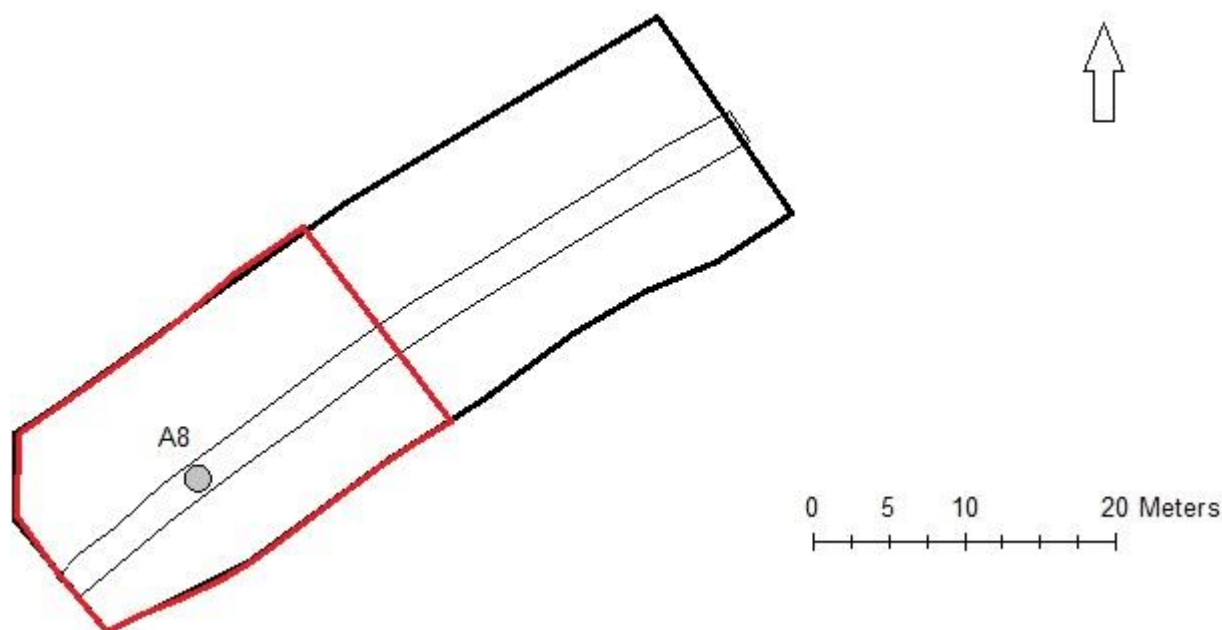
I den västra delen av schakt 2 fanns en ca 2,0 x 1,5 meter stor nedgrävning/konstruktion (A8). Den var nedgrävd i ett humöst lager och igenfylld med moränlera. I botten av nedgrävningen fanns relativt flata stenar. Sannolikt har det legat en stor sten här som tagits bort vid något tillfälle, och anläggningen kan därför tolkas som ett större stenlyft. Stenen kan i sin tur ha vilat på underliggande flata stenar. Möjligtvis är anläggningen/konstruktionen en rest av en borttagen megalitgrav.

Utvärdering och förslag på fortsatta åtgärder

I schakt 1 framkom, strax under markytan, ett parti av en berghäll. Berghällen fortsätter utanför schaktets begränsning i öster och väster. Då berghällen upptäcktes i närheten av gravhögen (RAÄ Södra Mellby 23:1), vilken sannolikt härrör från bronsåldern, kan det möjligtvis finnas ristningar på hållen. I syfte att kontrollera om det finns några hållristningar kan det vara lämpligt att ta fram den strax under markytan liggande berghällen. Således bör ett område på ca 7x14 meter, dvs. ca 100 m², vara föremål för en särskild undersökning (figur 17).

Figur 18. Schakt 1 inom fastigheten Svinaberga 7:6. Den svarta ramen är begränsningen för väg- och arbetsområdet. Figuren visar området som bör gå vidare till en särskild undersökning (SU). Det föreslagna området är markerat med en röd ram. I schaktet framkom, strax under markytan, en berghäll på vilken det möjligtvis kan finnas ristningar från bronsåldern. Berghällen är gråmarkerad. Skala 1:500.

Figur 19. Schakt 2 inom fastigheten Svinaberga 7:6. Den svarta ramen är begränsningen för väg- och arbetsområdet. Figuren visar området som bör gå vidare till en särskild undersökning (SU). Det föreslagna området är markerat med en röd ram. I schaktet framkom en nedgrävning/konstruktion (A8), vilken möjligtvis är en rest av en borttagen megalitgrav. Anläggningen är gråmarkerad. Skala 1:500.

I den västra delen av schakt 2 fanns en ca 2,0x1,5 meter stor nedgrävning/konstruktion (A8). Sannolikt har det på platsen legat en stor sten som tagits bort vid något tillfälle. Därefter har hålrummet fyllts med moränlera. Anläggningen kan tolkas som ett större stenlyft. Stenen kan i sin tur ha vilat på underliggande flata stenar. Möjligtvis är anläggningen/konstruktionen en rest av en borttagen megalitgrav.

I syfte att utröna om den förmodade borttagna stenen ingått i en megalitgravskonstruktion kan det vara lämpligt att göra en fördjupad undersökning av området vid det antagna stenlyftet. Således bör ett område på ca 25x14 meter, dvs. ca 350 m², vara föremål för en särskild undersökning (figur 18).

Projektorganisation och kvalitetssäkring

Den arkeologiska förundersökningen inom fastigheten Svinaberga 7:6 bedrevs av Österlenarkeologi med Lars Jönsson som ansvarig.

Lars Jönsson var projektledare och ansvarade för projektets genomförande och vetenskapliga kvalitet, samt kontakter med Länsstyrelse och uppdragsgivare. Han ansvarade även för rapportarbetet.

Jan Ahlström på Arkeomät utförde inmätningen av schakten med GPS av modellen Trimble GenXR.

Referenser

Litteratur

- Ahlström, J. 2014. Svinaberga 7:6. Inmättningsrapport 2014-01-001. Arkeomät.
- Björk, T. 2005. *Skäran på bålet. Om den äldre järnålderns gravar i Skåne*. University of Lund, Institute of Archaeology – Report Series No. 92. Lund.
- Carlie, A. 1994. *På arkeologins bakgård. En bebyggelsearkeologisk undersökning i norra Skånes inland baserad på synliga gravar*. Acta Archaeologica Lundensia series in 80 No 22. Lund.
- Thörn, R. 2007. *Det ideologiska landskapet. Öresundsförbindelsen och arkeologin*. Malmö-fynd nr 12. Malmö Kulturmiljö 2007. Malmö

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer 431-17751-2013
Österlenarkeologis diarienummer ÖA 130014
Arkivnummer ÖA 130014

Län Skåne
Kommun Simrishamn
Socken Södra Mellby
Fastighet Svinaberga 7:6
RAÄ-nummer

Ekonomiska kartans blad 616_45_10
Koordinatsystem Sweref 99 TM
N koordinat 6167980
E koordinat 451883
M ö.h. 94,03-97,04

Fältarbetstid 2013-12-09–2013-12-10
Antal arbetsdagar 2
Antal arkeologtimmar (fält) 12

Exploateringsyta 10 000 m²
Undersökt yta 202 m²

Platschef Lars Jönsson
Personal Lars Jönsson, Jan Ahlström (Arkeomät, inmätningar)
Uppdragsgivare Trafikverket

LUHMnr: 32 395
Fynd: Två skärvor grov bronsålderskeramik
Dokumentationsmaterial: Inmättningsfiler (shp), 1 fältritning i A3, minnesanteckningar samt digitala foton

Beslutade kostnader, arkeologi

Projektleddning/Administration: 2 600 kr
Etablering, utsättning m.m. 1 300 kr
Fältarbete: 7 800 kr
Rapport: 10 400 kr
Layout och tryck av rapport: 1 000 kr
14C-analyser 3 000 kr
Mätutrustning: 1 000 kr
Grävmaskin schaktning+återställning: 7 500 kr
Transport för maskin: 1 500 kr
Bodar m.m. 2 000 kr
Körersättning: 800 kr
Totalkostnad, beslutad: 38 900 kr

Faktiska kostnader, arkeologi

Projektleddning/Administration: 2 600 kr
Etablering/utsättning 1 300 kr
Fältarbete: 7 800 kr
Rapport: 10 400 kr
Layout och tryck av rapport: 800 kr
14C-analyser -----
Mätutrustning: 1 000 kr
Grävmaskin schaktning+återställning: 7 500 kr
Transport för maskin: 1 500 kr
Bodar m.m. -----
Körersättning: 710,40 kr
Totalkostnad, faktisk: 33 610,40 kr

Österlenarkeologi

Rapporter 2014

1. Köpingsbro 14:308 (Kamerala). Stora Köpings socken i Ystads kommun. Skåne län. AU år 2013. Lars Jönsson
2. Renen 1:1, Onslunda kyrkogård. Anläggande av bergvärme. RAÄ Onslunda 39:1. Onslunda socken i Tomelilla kommun. Skåne län. FU år 2013. Lars Jönsson
3. Svinaberga 7:6. Nybyggnation av väg. RAÄ Södra Mellby 23:1, Södra Mellby socken i Simrishamns kommun. Skåne län. FU år 2013. Lars Jönsson